

VTT

Helena Miettinen

Juhlaesitelmä inkeriläisten kesäjuhlilla 14.-15.7.2007

Inkeriläiset Suomen rakentajina

Juhannuksena oli mahdollisuus seurata Suomen ja Viron Television suoraa yhteisölähetystä Saarenmaalta. Tarjolla oli mm. Georg Otsin laulamia ja suomalaisten rakastamia lauluja, jotka aikanaan rakensivat Suomenlahden yli sävelsillan. Tuolloin elettiin aikaa, jolloin Tallinnan laivat kulkivat vain kerran viikossa. Tämäkin lähihistoria olisi mielenkiintoinen muistelemisen kohde, mutta juhannuslähetyksessä minua erityisen voimakkaasti sykähdytti illan ensimmäinen esiintyjä: upeääninen baritoni Jassi Zahharov. Uskon, että harva kotisohvalla tiesi Jassin olevan juuriltaan inkeriläinen. Jotkut tämän tilaisuuden juhlavieraista sen sijaan muistavat Jassin tulkinnan Albert Pettisen säveltämästä ja Lyyli Ronkosen sanoittamasta *Ikuisesta kulkurista* Kallion kirkossa vuonna 1994 järjestetyssä konsertissa.

Suuri inkeriläisyyden paradoksi onkin se, etteivät inkeriläiset ns. ”normaalielämässä” erotu valtakulttuurista. Tiedämme hyvin, että rankkaa negatiivista erottamista tehty aikanaan kansallisuuden perusteella. Tiedämme myös, että myös tänä päivänä ryhmien välisiä rajoja vedetään kielen, asuinmaan ja lähtömaan perusteella. Inkeriläisetkin luokitellaan joskus paluumuuttajiksi, joskus ulkomaalaisiksi, toisinaan taas suomalaisiksi ja venäläisiksi. Määrittelyissä heijastuu eri näkökulmien ja asenteiden, mutta myös tiedon ja tietämättömyyden kirjo.

Nykyisen valtavirta-ajattelun mukaan ikkuna Inkeriin, inkeriläisyyteen ja inkeriläisiin on enimmäkseen taaksepäin katsova, museaalinen. Jo 1800-luvulta lähtien Inkeri on nähty uhanalaiseksi käyneen suomalaisen kansanperinteen varastona, ei omaperäisenä kulttuurina. Runonkerääjien mielenkiinto suuntautui katoavaan kalevalaiseen traditioon, minkä vuoksi monet ajan ilmiöt jäivät katveeseen ja sen myötä myös unohduksiin.

Ehkä nyt 2000-luvulla on tullut aika tarkistaa perspektiiviä ja pyyhkiä pois karstoja vanhojen raitojen pinnalta. On aika ymmärtää inkeriläisen kulttuurin laajempi kirjo. Tässä yhteydessä ei ole mahdollisuutta kovin suureen perusteellisuuteen, mutta toivon puheenvuoroni avaavan tai ainakin raottavan portteja vaihtoehtoisille ajattelumalleille. Inkeriläisellä kulttuurilla on enemmän kuin pelkkä museoarvo. Myös kantasuomalaisten on tiedostettava, että inkeriläisillä kulttuurivaikuttajilla on ollut merkittävä vaikutus koko suomalaisen identiteetin ja kulttuurielämän rakentumiselle.

Larin Paraske

Inkeriläisistä vaikuttajahahmoista ensimmäinen on Lempaalassa vuonna 1833 syntynyt Larin Paraske. Yllättävää on, että hän sijoittui kolme vuotta sitten Suurin suomalainen äänestyksessä sadan parhaan kärkeen. Polku Miskunmäen kylästä 87. suurimmaksi suomalaiseksi on huikea, eikä suinkaan suora. Aikakin siihen kului 100 vuotta kuoleman jälkeen. Mutta niin vain lempalalaisen maaorjan tyttärestä kasvoi yksi suomalaisen kansallisen kulttuurin symboleista, jota on luonnehdittu monin ylistävin attribuutein: Inkerin lauluemo, Muistineri, Kansanrunouden ikoni, **Ilmiömainen ihminen**, Suullisen kulttuurin jättiläinen, Suomalaisen sanataiteen kantaäiti, Karjalaisen ja kalevalaisen runokulttuurin huipputulkki.

Tutkija Senni Timosen mukaan Parasken tähti sattui nousemaan juuri sopivaan aikaan, kun innostus karealismiin oli huipussaan. Jos Neovius olisi laulattanut Paraskea kymmenen vuotta aikaisemmin, roihu ei olisi vielä syttynyt. Ja 10 vuotta myöhemmin huuma olisi jo ollut ohi. Paraskelta on merkitty muistiin 1 343 runoa, joissa oli noin 32 000 runonsäettä, 1 750 sananlaskua, 336 arvoitusta ja lisäksi itkuvirsiä. Larin Parasken persoona inspiroi monia ajan taiteilijoita, mm. Albert Edelfeltiä ja Eero Järnefeltiä ja Jean Sibeliusa.

Larin Paraskesta puhuttaessa korostuu yleensä hänen mittava antinsa suomalaiselle kulttuurille. Mitalin toinen puoli onkin paljon ruosteisempi. Parasken osana oli todellakin olla ”katoamassa olevan kulttuurin varasto”. Vaikka hänen antinsa merkitys tajuttiin jo hänen elinaikanaan ja vaikka Parasken hahmo iski ajan taiteilijoihin romanttisen innostuksen kipinää, laulajan kohtalo oli karu. Viimeiset 10 vuotta kuuluivat sairaana ja köyhyydessä. Adolf Neovius yritti avustaa Paraskea parhaansa mukaan, mutta se ei riittänyt. Hän vetosi Suomalaisen kirjallisuuden seuran johtajaan Kaarle Krohniin, mutta tuloksetta. Krohn ei edes halunnut tavata Paraskea tämän käydessä Helsingissä vuonna 1891. Hän piti laulajaa vain runonlaulautomaattina, jonka kautta perimätieto ohjattiin tutkijoiden käyttöön. Parasken pelkästä välinearvosta kertoo myös hänen kotimökkinsä pakkomyynti. 200 markan verorästien takia ja entinen muusa joutui muuttamaan naapurin saunaan vuonna 1899. Kahta vuotta myöhemmin Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran 100 markan vuotuisavustus muutettiin jatkuvaksi eläkkeeksi. Paraske Eläkepäivät jäivät kuitenkin lyhyiksi. Hän kuoli tammikuun alussa 1904.

Alpo Sailo teki Larin Paraskesta veistoksen vuonna 1936 tuolloin suunnitteilla olleeseen Kalevala-taloon. Hanke jäi toteutumatta. Paraske on istunut vuodesta 1949 lähtien Hesperian puistikossa kädet polvien välissä tarkkailemassa Mannerheimintien alati kasvavaa liikennettä. Kodittomalle, naapurin saunassa riutuneelle Paraskelle on myös nimetty oma katu Helsingin Kaarelassa.

Mooses Putro

Monipuolinen kulttuuripersoona ja Inkerin musiikkielämän suuri nimi oli Paraskea 15 vuotta nuorempi, Tuutarissa vuonna 1848 syntynyt Mooses Putro. Hän valmistui Kolppanan seminaarista opettajaksi ja toimi Pietarissa vuodesta 1872 opettajan työnsä ohella myös urkurina ja kuoronjohtajana Pyhän Marian kirkossa. Eikä tässä vielä kaikki. Putro toimitti myös Inkeri-lehteä. Hänen aloitteestaan käynnistyivät Inkerin laulujuhlat, jotka pidettiin seitsemän kertaa vuosina 1899–1918. Tavallaan myös nämä kesäjuhlat ovat Putron käynnistämän perinteen jatkumoa.

Putron sävellyksistä inkeriläisille tuttu on Inkerin kansallishymni Nouse Inkeri, johon hän teki myös sanat yhdessä Paavo Räikkösen kanssa. Hänen kynästään ovat peräisin myös rakastetut virret Tule kanssani herra Jeesus, Rukous ja Aalloilla. Vaikka Putro ei koskaan asunutkaan Suomessa, hänen elämäntyönsä elää ja vaikuttaa täällä tänäkin päivänä.

Putroon liittyy myös toinen seikka, joka nostaa hänet Inkerin ja Suomen väliselle kulttuuriselle kaarisillalle. Nimittäin ensimmäiset kotimaisiksi laskettavat äänilevyt tehtiin vuonna 1901 Pietarissa. Gramophone Company tallensi kanttori Mooses Putron johtaman Pietarin Suomalaisen lauluseuran esityksiä ja M. A. Goltisonin tulkitsemia suomalaisia lauluja. Tuolloin levytetyt Suomen laulu ja Sibeliuksen Isänmaa valoivat perustan suomalaisen äänilevyn historialle.

Mooses Putron elämän viimeiset hetket ovat jääneet ikuisiksi ajoiksi hämärän peittoon. Hän katosi jäljettömiin kotimatallaan Pietarissa 1918.

Aale Tynni

Suomalaisen kirjallisuuselämän valovoimainen inkeriläisvahvistus oli akateemikko, runoilija ja kääntäjä Aale Tynni.

Tynni syntyi Inkerin Kolppanassa 3.10.1913. Hänen isänsä Kaapre Tynni oli Kolppanan seminaarin viimeinen johtaja. Äiti Lilja o.s. Piipponen oli kansakoulunopettaja. Perhe siirtyi Suomeen Venäjän vallankumouksen jälkeen vuonna 1919. Tynni valmistui filosofian kandidaatiksi vuonna 1936 pääaineena kotimainen kirjallisuus.

Tynnin esikoiskokoelma *Kynttilänsydän* ilmestyi vuonna 1938. Sodan aikana Tynni avioitui filosofian maisteri Kauko Pirisen kanssa. 1940-luvulla kirjoitettuun runouteen heijastuivat vahvasti äitiys ja naisena oleminen. Maailman tietoisuuteen Aale Tynni nousi voitettuaan kultamitalin Lontoon olympiakisoissa vuonna 1948 taidelajien lyriikkasarjassa runollaan Hellaan laakeri.

Jo ennen olympiavoittoaan Tynni oli saanut mm. Valtion kirjallisuuspalkinnon vuosina 1943 ja -47, Hänelle myönnettiin Pro Finlandia –mitali 1959, filosofian kunniatohtorin arvo Helsingin yliopistossa 1977 ja akateemikon arvo vuonna 1982. Tynnin viimeiseksi teokseksi jäi hänen muistelmateoksensa Inkeri, Inkerini vuonna 1990. Hän kuoli lokakuussa 1997.

Tosin hän puhutti kirjoituksillaan vielä kuolemansa jälkeen, kun muistelmateos *Kuva kaivattuni* ilmestyi vuonna 2005. Kirja kertoo Tynnin elämästä runoilija P. Mustapään muusana, ymmärtäjänä, työtoverina ja viimein myös puolisona. Hän kirjoitti muistelmansa Martti Haavion kuoleman jälkeen vuonna 1975.

Kuva kaivattuni kertoo kipeästä kielletystä rakkaudesta. Nykytermein Aale Tynnistä tuli Martti Haavion ”salarakas”. 1950-luvun moraalinen ilmapiiri oli kuitenkin kovasti toinen ja kiintymyssuhde piti pitää visusti piilossa. Martti Haavion puolison Elsa Enäjärvi-Haavion menehdyttyä syöpään 1951, Aale Tynnin puoliso Kauko Pirinen kieltäytyi jyrkästi avioerosta.

Tynni muistelee: ”Olimme joutuneet virtaan, mutta uskottelimme yhä itsellemme, että uimme täysin vapaasti. Tulevaisuutta emme ajatelleet. Eihän meillä ollut yhteistä paikkaakaan muualla kuin runon maailmassa. Meistä alettiin juoruta, varmaankin jo vuonna 1948, seuraavina vuosina yhä enemmän.”

Aale Tynnin ja Martti Haavion tarinalla oli onnellinen loppu. He solmivat avioliiton vuonna 1960 ja ehtivät viettää yhdessä 13 vuotta.

Juhani Konkka

Inkeriläisiä kulttuurivaikuttajia on myös vuonna 1904 Toksovassa syntynyt ja 22.6.1970 kuollut Juhani Konkka. Hän pakeni Suomeen Venäjän vallankumouksen jälkeen, mutta osa perheestä jäi Neuvostoliittoon. Juhaniin alias Urho Torikan elämäntie vei tukkijätkästä toimittajaksi ja poliitikoksi, kustannusvirkailijaksi ja kirjailijaksi.

Erityisen merkittävä on hänen panoksensa venäjänkielisen kirjallisuuden kääntäjänä. Konkkan tytär Anita on todennut isästään, että hän on suomentanut niin paljon ensiluokkaista venäläistä kirjallisuutta, ettei yhtään omanarvontuntoisempi ihminen tässä maassa voi olla kohtaamatta hänen töitään ja nauttimatta niistä.

Matti Kurikka, Martti Rautanen ja Iisakki Lattu

1800- ja 1900-luvun taitteessa elämäntyönsä tehneitä historiaan kiinnittyneitä inkeriläisiä ovat myös kirjailija, toimittaja ja utopisti Tuutarista kotosiin olut Matti Kurikka, joka oli mukana perustamassa Kanadaan Vancouverin edustalla sijaitsevalle Malcom-saarelle ideaaliyhdyskunta Sointulaa. Novasolkassa syntynyt Martti Rautanen muistetaan lähetystyön isänä. Kuitenkin molempien heidän elämäntyönsä on tapahtunut varsinaisesti Suomen rajojen ulkopuolella.

Teatteritaiteen piirissä vaikuttanut Iisakki Lattu ansaitsisi enemmän tilaa kuin pelkän maininnan, mutta hänen elämäkertansa on vielä kirjoittamatta.

Koska kyseessä on inkeriläisten kulttuurivaikuttajien lyhyt oppimäärä, myös monet muut mielenkiintoiset hahmot joudutaan tässä yhteydessä ohittamaan.

Kuvataiteet

Kuvataiteiden perinteet inkeriläisessä kulttuurissa ovat melko lyhyet, mutta elävät. Inkeriläisten hajaannuksen jälkeen inkeriläisjuurisia kuvataiteilijoita on noussut sankka parvi. Heistä voidaan mainita Chagallin sielunveli, koloristi Eino Lappalainen, graafikko Liili Motuste ja alitajuisten fantasioiden tulkki Kirill Alanne. Jo pelkästään Inkerin kulttuuriseururan taideleireihin osallistui 1990-luvulla kolmisenkymmentä ammattitaitelijaa.

Sen sijaan ennen hajaannusta olevista ajoista kerrottaessa kuvataiteesta ei puhuta mitään. Ehkä taiteilijoita ei todellakaan ollut. Tai sitten runonlaulu ja poliittinen ja kirkkohistoria ovat vanginneet tutkijoiden mielenkiinnon. En ole löytänyt tietoja edes Inkerin kirkkojen alttaritauluista ja niiden tekijöistä, vaikka seurakuntien vaiheet ovat muuten hyvin koottuina.

Nyt tilanne nyt on kokonaan toinen. Yhtenä selittäjänä tekijänä voisi olla nimenomaan hajaannus. Puolikielisenä vieraassa ympäristössä ilmaisukeinoksi on valikoitunut visuaalinen ilmaisu sanojen sijaan.

Aleksanteri Ahola-Valo

Varhaisimpia Inkerissä vaikuttaneita kuvataiteilijoita oli Aleksanteri Ahola-Valo (1900-1997). Hän oli kuvataiteilija, arkkitehti ja kasvatustieteen kunniatohtori. Ahola-Valo oli kokonaisen vuosisadan silminnäkijä, joka ei koskaan tyytynyt pelkkään sivustakatsojan rooliin.

Impilahdella syntyneen Ahola-Valon lapsuudenmaisamana oli kuitenkin Vyirista, Koprinan seurakunnassa. Ahola-Valon oli varsin omaperäinen jo lapsena. Kahdeksanvuotiaana hän sai ajatuksen oman koulun perustamisesta Vyiritsan aseman lähelle. Pikkupojan uskomaton hanke toteutui ja idean nuori isä piti koululla avajaispuheen 1.8.1908. Koulua kutsuttiin Lasten leikkikouluksi viranomaisten harhauttamiseksi, vaikka koulu oli todellisuudessa paljon monipuolisempi kuin paikan virallinen koulu.

16-vuotiaana Ahola-Valo muutti Pietariin ja elätti siellä itsensä nuohoojana, elokuvakoneen käyttäjänä, ratatyömiehenä ja leipurina. Kesäkuussa 1919 hän liittyi vapaaehtoisena puna-armeijaan, kun Judenitsin joukot uhkasivat Pietaria. Pian hänet siirrettiin valistuskomissaariksi, jonka ei tarvinnut kantaa asetta.

Keväällä 1921 Ahola-Valo perusti ensimmäisen perheensä, johon kuului aluksi kaksi orpopoikaa – ei vaimoa. Vähän myöhemmin perhe täydentyi vielä yhdellä pojalla ja suomalaistytöllä Helmillä. Yksihuoltajuus jäi lyhyeksi, kun perheeseen tuli parin vuoden kuluttua myös vaimo. Onni jäi kuitenkin lyhyeksi.

Suomeen Ahola-Valo muutti vuonna 1933. Elämä oli monin tavoin vaikeaa. Hän menetti useimmat työpaikkansa, kun hänen taustansa paljastui. Esimerkiksi Elannon mainososastolta tuli tyly lähtö, koska pääjohtaja Väinö Tannerin mukaan ”meidän talossa ei pidetä yhtään ryssää.”

Tullakseen toimeen hän perusti Ahola-Valon taidetuotanto nimisen yrityksen, joka toimi vuoteen 1943. Ahola-Valo vangittiin talvisodan ajaksi ”kaiken varalta” ja siirrettiin Tammisaaren turvasäilöön, josta hänet talvisodan jälkeen vapautettiin nälkiintyneenä ja huonokuntoisena.

Kotimaahansa pettyneenä Valon muutti Ruotsiin. Vasta 1980-luvulla Ahola-Valo palasi Hämeenlinnaan, missä hän perusti Valola-säätiön, joka säilyttää laajaa Aleksanteri Ahola-Valon taiteen kokoelmaa ja arkistoa

Taiteilijan tie oli Suomessa kivinen, sillä hänet noteerattiin virallisesti vasta kuoleman jälkeen, kun Helsingin kaupungin taidemuseossa oli hänen näyttelynsä vuonna 1998.

Muutama päivä ennen kuolemaansa taiteilija oli sanonut: ”En ole enää Ahola-Valo. Olen vain VALO.”

Toivo Rännäli

Ykkönen monessa mielessä inkeriläisten kuvataiteilijoiden joukossa on Miikkulaisista, Tozerovan kylästä lähtöisin oleva, Toivo Rännäli, joka 86 vuoden iästään huolimatta ei ole malttanut pistää pensseleitään santaan ja jäädä eläkkeelle. Toivo maalaa yhä ahkerasti. Myös Toivo on monilahjakkuus, taiteen tekemisen lisäksi hän on myös runoilija ja kirjailija.

Toivon perhe karkotettiin kulakkina Krasnojarskiin Siperiaan vuonna 1930. Taiteellisesti lahjakas Toivo pääsi opiskelemaan kuvataiteita ja tallaa yhä taiteen polkuja. Hänelle on myönnetty akateemikon arvonimi ja hän on saanut Neuvostoliiton kansantaiteilijan kunniamerkin itsensä Jeltsinin kädestä. Suurimmaksi synnikseen Toivo tunnustaa 200 Stalinin muotokuvaa, jotka hän on aikoinaan maalannut. Rännäli on taitava muotokuvamaalari. Stalinin lisäksi on ikuistanut tauluihinsa Siperian asukkaita, työn sankareita ja heidän työmaitaan.

Luonto on kuitenkin Toivo Rännälille ehtymätön inspiraation lähde. Hän rakastaa Siperian luontoa, mahtavaa Jenisseitä ja jylhiä Sajanin vuoria. Hänen maalauksiinsa ovat ikuistuneet kukkivat vuorenrinteet, solisevat purot ja Siperian kevätöiden kuulas valoisuus, mutta myös syksyn hehkuva värileikit, joskus myös talviset lumikentät. Vaikka Rännäli on asunut vuodesta 1996 Suomessa, hän palaa joka syksy Siperiaan.

Rännälin kirjallisista teoksista mainittakoon ”Musta enkelini” ja ”Kuokkavieras” ja useita runokokoelmia. Viimeisin teos on ”Lyijykauden runoilijoita”, johon on koottu neuvostoaikana julkaisemattomia runoja.

Kaarisilta

Olemme kulkeneet lyhyen matkan Inkeriä ja Suomea yhdistävällä kulttuurisella kaarisillalla. Olemme kohdanneet retkellämme kourallisen eri aikoina Inkeristä Suomeen muuttaneita vaikuttajahahmoja: maaorjantyttären, jolla nyt on oma patsas ja katu Helsingissä ja jonka laulut toimivat myös 2000-luvun taiteilijoiden innoittajana. Tapasimme myös olympiavoittajan ja muita kirjailijoita, joiden teoksia yhä luetaan, sekä säveltäjän, jonka musiikki soi keskuudessamme. Tervehdimme myös nykyistä vaikuttajakaartia, joiden töiden esille tuomiselle toivoisi tässä yhteiskunnassa paljon, paljon enemmän tilaa. Toimittakoon myös tämä juhla kaarisillan tehtävää tarjoamalla nuorille taitelijoille esiintymismahdollisuuden. Ja juhannukseen palatakseni: ehkäpä me tulevilla juhlilla saamme jälleen tuntea iholla väristyksiä kuunnellessamme Jassi Zahharovin tulkintoja..